УДК 37.013:159.947.5
DOI 10.33251/2522-1477-2019-6-99-103

МЕЛЬНИЧЕНКО Тетяна Євгеніївна,
старший викладач кафедри професійної педагогіки
та соціально-гуманітарних наук, Льотна академія
Національного авіаційного університету

СИСТЕМА ФАКТОРІВ, ЩО ФОРМУЮТЬ МОТИВАЦІЮ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Стаття присвячена проблемі пошуку та систематизації факторів, які мотивують навчальну діяльність та факторів, є основою формування комунікативної компетенції. Формування мотивації залежить від організації навчального процесу, якості навчального матеріалу, майстерності викладача та особистісних якостей студентів.

Ключові слова: *пізнавальна діяльність, мотивація, підвищення рівня мотивації, фактори формування мотивації, ефективність процесу навчання, комунікативна компетенція.*

Постановка проблеми. Зростання результативності навчання завжди є одним із головних завдань навчального процесу. Навчальна діяльність, як і будь-яка інша, найбільш успішна там, де вона максимально мотивована. Викладач у навчанні допомагає студентам досягти високих результатів. Він має дати студентам необхідні знання й сформувати вміння та навички застосування набутих знань на практиці. Накопичений роками досвід свідчить, що успішність навчання залежить від мотивації до дисципліни.

Актуальність досліджуваної проблеми зумовлена практичною необхідністю формування мотивації до навчання у іноземних студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню пошуку та систематизації факторів, формуючих мотивацію у навчальному процесі, присвячено багато наукових досліджень. До тлумачення мотивації зверталися такі вчені, як О. Леонт'єв, П. Гальперін, І. Зимня, Г. Китийгородська, О. Овчинніков.

У загально педагогічній літературі питання про урахування факторів, формуючих мотивацію у навчанні, відображається у працях [1; 2; 3; 4; 5], де висвітлюються питання залежності виборів стратегій навчання від особистісних особливостей, тих хто навчається, а також багатьох інших чинників.

Метою статті є виявлення факторів підвищення рівня мотивації для ефективного формування мовленнєвої компетенції у іноземних студентів, а також з'ясування факторів, що впливають на її успішне формування і розвиток.

Виклад основного матеріалу. Для створення високого і стабільного рівня мотивації необхідно підтримувати його на всіх етапах роботи, починаючи із розробки навчальної програми та підготовки навчальних посібників і початкових матеріалів, враховуючи забезпечення мотивів до виконання кожного конкретного виду роботи у ході заняття. Несистематизоване використання цікавих з точки зору забезпечення мотивації видів завдань може викликати короткотривалу зацікавленість курсантів та забезпечити у найкращому випадку мотиви діяльності у даний момент.

Частіше за все ми маємо справу із мотивами спілкування нерідною мовою, мотиви роботи в процесі навчання зумовлені прагненням уникнути поразки або отримати заохочення та іноді – мотиви самовдосконалення та пізнання. Таким чином, спостерігається перевага зовнішньої мотивації, яка виникає під впливом зовнішніх факторів, але не внутрішньої, яка притаманна психологічній структурі конкретної особистості й пов'язаної із змістом навчання. Проте пізнавальний інтерес, творче ставлення до засвоєваних знань забезпечується перш за все внутрішньою мотивацією, яка є основою діяльності як складової частини навчального процесу.

Вирішальну роль у початковому процесі відіграє навчальна мотивація, яка більш за все залежить від організації цього процесу, от якості навчальних матеріалів, майстерності викладача та багатьох інших факторів й тому – найменш стійка.

Навчальна мотивація має властивість посилювати універсальну (всеосяжну, інтегральну), як і конкретну (вузько спрямовану, професійну, інструментальну) мотивації, як видами внутрішньої мотивації.

Виходячи з того, що «мотив – це об'єкт, який відповідає за ту чи іншу потребу й який, у тій чи іншій формі віддзеркалюється суб'єктом, супроводжує діяльність» [3]. Треба звернути увагу на те, що потреби у вивченні мови й типи мотивації у учнів середньої школи та дорослих учнів-спеціалістів набір потреб відрізняється. Спільними є потреби спілкування. спеціальних знань, пізнання самого себе, але різними є конкретні комунікативні потреби.

Потреба у спеціальних знаннях і потреба у спілкуванні у професійно-навчальній сферах усіма конкретними комунікативними потребами потрапляють в зону зовнішньої мотивації, внутрішньої та навчальної. Отже, ці потреби повинні бути найбільш мотивованими, оволодіння навчальним матеріалом, який забезпечує ці потреби, має протікати успішніше, найменшими втратами зусиль з боку викладача та студента. Саме під час навчального процесу викладач має справу із з труднощами засвоєння матеріалу через відсутність інтересу у студентів, відповідної концентрації уваги, бажання оволодіти запропонованим матеріалом. Треба розглянути причини виникнення проблеми. Ймовірно вони полягають у наступному:

- неправильний розподіл часу, доволі ретельне вивчення окремих мовленнєвих одиниць, формальних правил і явищ не дозволяють студентам побачити їх у єдиній системі;
- вивчення мовленнєвих зразків поза комунікативною діяльністю або у штучних псевдо комунікативних ситуаціях не дає можливості відчувати їх зв'язок зі сферою спілкування, що є цікавою для студента, із задоволенням відповідних комунікативних потреб. Студенти не відчують соціальної значущості запропонованого матеріалу. У таких умовах зовнішня мотивація припиняє відігравати свою роль.

Внутрішня мотивована потреба спілкування у різних людей і виявляється й задовольняється по-різному. Вона чітко виражена у екстравертів, у інтровертів мотивується в основному зовні, не мовленнєвими за характером потребами. У результаті потреба спілкування, що існує об'єктивно, суб'єктивно не підкріплюється у зовнішній діяльності (комунікативній і, відповідно, мовленнєвій), яка забезпечує засвоєння матеріалу. Це означає, що внутрішня мотивація в цих випадках спрацьовує не завжди. Навчальну мотивацію, на яку покладається викладач, важче виявити, розвинути й зберегти через індивідуальні особливості студентів.

Існують фактори, які забезпечують високу мотивацію:

- відбір тем навчальних занять і ситуацій, що відповідають комунікативним потребам;
- розмаїття навчального мовленнєвого матеріалу, який забезпечує комунікативні потреби, сприяє формуванню навичок;
- усвідомлення студентами соціальної значущості й особистої цінності матеріалу, який вивчається й відповідно – прагнення до усвідомлення форми вираження, мовної системи, до аналізу й вдосконалення граматичних правил;
- забезпечення індивідуальних стратегій засвоєння навчального матеріалу;
- високий інтелектуальний рівень навчального матеріалу, який активує розумову діяльність;
- зняття емоційної напруги у процесі навчальної діяльності.

Під час відбору навчального матеріалу необхідно враховувати те, що аналізуючи реальні умови життєдіяльності студентів та оцінюючи актуальні проблеми (систему актуальних життєвих мотивів та потреб), викладач може спиратися на них під час підготовки навчальних ситуацій, організовуючи їх таким чином, щоб цілі навчання виступали і як цілі в структурі діяльності, що спонукають до задоволення життєвих потреб. Дотримання цієї

умови є необхідним для успішного навчання, оскільки в основі комунікативного підходу має бути не реальність ситуації, а реальність діяльності у ситуації, передусім у самому спілкуванні, та відповідній їй мотивації.

Теми навчальних занять та ситуації спілкування, відібрані у відповідності до комунікативних потреб та інтересами студентів, забезпечують емоційну активізацію. Яка в свою чергу має важливе значення у роботі з комунікативно значущим для студентів матеріалом.

Таким чином, вибір тем та ситуацій, що відповідають комунікативним потребам студентів, усвідомлення ними соціальної значущості та особистісної цінності того, що вивчається, високий інтелектуальний рівень матеріалу, активуючого розумову діяльність, зняття емоційної напруги у процесі навчання дозволяють значно збільшити обсяг навчального матеріалу. Ситуативно-тематичне пред'явлення створює сприятливі умови для збільшення обсягу матеріалу, тому що сама ситуація спілкування робить зрозумілим те, що в інших умовах вимагає більше часу та ретельного пояснення.

У сучасній методиці однозначних рекомендацій щодо обсягу навчального матеріалу за одиницю часу доки не існує. Проте, при використанні методу активізації резервів особистості обсяг навчального матеріалу може збільшуватися.

Розподіл навчального матеріалу на достатньо малі дози та елементи не тільки ускладнює його усвідомлення, але призводить до формування первісних навичок, які на новому етапі навчання доводиться руйнувати, щоб створити нові уміння й навички, найбільш високого рівня, відповідно до природного спілкування.

Розмаїття мовленнєвого матеріалу, що задовольняє комунікативним потребам, забезпечує формування мовленнєвих навичок і вмінь переносу їх на нові мовленнєві ситуації. Усвідомлення студентами соціальної важливості змісту мовленнєвого матеріалу сприяє зростанню рівня навчальної мотивації та забезпечує високий рівень аналітичної діяльності. Мотивується потреба усвідомлення форми повідомлення, щоб потім перенести його в іншу ситуацію. Під час вивчення граматики студенти не сприймають граматичні правила через нерозуміння з якою метою вони вивчаються, але у конкретній ситуації застосування конкретного граматичного правила відбувається швидко та з зацікавленістю.

Узгодження змісту навчання з комунікативними потребами студентів впливає на навчальну мотивацію не тільки безпосередньо, але й опосередковано, шляхом забезпечення індивідуалізації навчального процесу, яка знаходиться ними у прямій залежності.

Основними прийомами індивідуалізації можна назвати узгодження змісту й мети навчання з комунікативними потребами студентів та презентацію навчального матеріалу з урахуванням типу мислення, а саме врахування індивідуальних стратегій засвоєння навчального матеріалу.

Для забезпечення індивідуалізації навчального процесу варто враховувати загальні типологічні характеристики, що представляють структуру особистості. Слід назвати особливості нервової системи, типові особливості розумової діяльності, рівень розвитку синтетичної та аналітичної розумової діяльності, рівня сформованості дійсних знань, операції по переносу знань, вмінь і навичок на наступні рівні розвитку, інтереси, мотиви, волюві якості особистості.

Основна відмінність у пізнавальній діяльності студентів різних розумових типів полягає в тому, що представники емоційно-образного типу мислення мають здібності самостійно виокремлювати закономірності висловлювання (як правило це екстраверти); індивідуальна стратегія засвоєння навчального матеріалу студентами раціонально-логічного типу(як правило це інтроверти, які мають повільну реакцію) вимагають формулювання правил. Навчання має забезпечити обидва шляхи засвоєння.

Студенти емоційно-образного типу мислення успішніше засвоюють матеріал, коли формується мовленнєві навички усного мовлення, коли увага зосереджена на змісті висловлювання і мовленнєві засоби засвоюються довільно; студенти з раціонально-логічним типом мислення краще засвоюють граматику або під час читання. Все це означає, що викладач повинен бути послідовним на заняттях, не аналізувати мовленнєві явища та

виправляти помилки, а прагнути, щоб студенти висловлювали свої думки. Інакше виникає емоційна напруга, уповільнюється темп мовлення. Через страх припуститися помилок, мовець збіднює зміст висловлюваного. На заняттях граматики студенти повинні засвоїти функціонування мовленнєвих явищ, що вивчаються.

Практика роботи з різними за віком та освітою студентами, демонструє, що для успішного засвоєння матеріалу, матеріал повинен мати певний рівень інтелектуальної складності. Творча активність студентів активізує навчально-пізнавальну діяльність, забезпечує принцип розвиваючого навчання, сформульований Л. С. Виготським. Згідно цього принципу навчання і виховання повинні орієнтуватися не на дійсний рівень студента, а йти попереду, вести його за собою. Велике значення має творчий характер навчання для зросту мотивації й ефективності навчального процесу.

Особливу увагу слід приділяти проблемі зняття емоційної напруги під час навчання. Основна причина негативної мотивації і стану емоційної напруги, які виникають практично у кожного, хто боїться поразки, полягає в оцінюванні в балах. Зовнішній формальний фактор оцінювання ускладнює успішність, яка безпосередньо сприяє мотивації.

Оцінка, як фактор примусу до навчання, переміщує мету діяльності студента із змісту навчання на зовнішній фактор – отримання позитивної оцінки. Відбувається розходження мети і мотиву дії. Неможна не погодитися з Ш.А. Амонашвілі, який стверджує, що в навчальному процесі необхідно перш за все виховання рівня наполегливості та формування рівня самоконтролю, самооцінки, контролю та оцінки.

Висновки. Вище зазначені фактори, які забезпечують мотивацію в навчальному процесі, це ціла певна система, про що свідчить взаємозв'язок, а також взаємозалежність наслідків їх реалізації. Фактор, що відповідає комунікативним потребам і фактор, що забезпечує зняття емоційної напруги є необхідними умовами дійсності всіх інших факторів. Їх можна назвати первинними факторами забезпечення мотивації. В свою чергу, є взаємозалежність і в середині вторинних факторів (добір тем і ситуацій та інтелектуальний рівень навчального матеріалу). Так, реалізація фактора добору тем і ситуацій можлива лише при дотриманні всіх інших умов.

Можна знайти різні переліки факторів, що впливають на мотивацію. Перспективним є дослідження, яке може встановити, який перелік факторів і в якій комбінації може дати максимальний ефект навчання в залежності від його конкретної мети та умов.

Список використаних джерел

1. Леонтьев А. А. Место интенсивных методов в обучении иностранным / Проблемы краткосрочного обучения русскому языку иностранцев / под ред. О. П. Рассудовой. М.: 1977. 172 с.
2. Моргун В. Ф. Мотивация личности в учебной деятельности. Мотивация личности: сб. научных трудов АПН СССР. М.: 1982. С. 69–74.
3. Леонтьев А. Н. Потребности, мотивы и сознание: XVIII Международный психологический конгресс. Симпозиум 13 «Мотивы и сознание в поведении человека». М.: 1966. 575 с.
4. Китайгородская Г. А. Научно-методическое пособие для преподавателей (интенсивный курс). М.: 1979. 176 с.
5. Амонашвили Ш. А. Воспитательная и образовательная функции оценки учения школьников. М.: 1984. 210 с.

References

1. Leontjev, A.A. (1977). Mesto intensivnih metodov v obuchenii inostrannim jazukam. Problemu kratkosrochnogo obuchenija russkomu yazuku inostrantsev [The place of intensive methods in teaching foreign. Problems of short-term training of the Russian language of foreigners]. pod red. Rassudovoy. M. 172 p. [in Russian].

2. Morgun, V.F. (1982). Motivatsia lichnosti v uchebnoy deyatel'nosti [*Personality motivation in learning activities*]. Personality motivation collection scientific works of the USSR Academy of Pedagogical Sciences. M. 69-74 p. [in Russian].
3. Leontjev, A.N. (1966). Potrebnosti, motivu i soznanie. XVIII Mejdunarodnyy psixologicheskij congress. Simpozium 13 "Motivu i soznanie v povedenii cheloveka". [*Needs, motives and consciousness. XVIII International Psychological Congress. Symposium 13 "Motives and consciousness in human behavior"*]. M. 575 p [in Russian].
4. Kitaygorodskaya, G.A. (1979). Nauchno-metodicheskoe posobie dlya prepodavateley (intensivnuy kurs) [*Scientific and methodological manual for teachers (intensive course)*]. M. 176 p [in Russian].
5. Amonashvili, Sh.A. (1984). Vospitatelnaya i obrazovatel'naya funktsii otstenki ucheniya shkolnikov [*Educational and educational functions of assessment of schoolchildren's teaching*]. M. 210 p. [in Russian].

MELNICHENKO Tetyana, Senior Teacher of the Department of Professional Pedagogic and Social Humanitarian Sciences, Flight Academy of National Aviation University.

FORMING FACTOR SYSTEM OF FOREIGN STUDENT MOTIVATION

Abstract. *The article deals with the problem of finding and organizing factors that motive learning activities and factors, which is basis for the formation of communicative competence. Increasing learning performance is always on of the tasks of learning process. Educational activity, like any other, is the most successful where it is most motivated. The teaching assistant helps student achieve high results. It should provide students with the necessary knowledge skills to put their knowledge into practice. The experience gained over the years snows that the success of learning depends on the motivation for the discipline. The urgency of the problem under study is conditioned by practical necessity of forming motivation for studying with students.*

The formation of motivation depends on the organization of the educational process, the quality of the educational material, the skill of the teacher and the personal qualities of students. Educational motivation has property of enhancing universal (comprehensive, integral) as well as specific (narrowly directed, professional, instrumental) motivation as types of intrinsic motivation. It is during the educational process that the teacher deals with the difficulties of mastering the material due to lack of interest in students, appropriate concentration of attention, desire to master the material. The causes of problem should be considered. Probably they are: incorrect timing, rather careful study of individual speech, formal rules and phenomena do not allow students to see them in a single system; study of speech patterns outside of communication activity or in artificial pseudo communicative situations does not allow them to feel their connection with the sphere of communication, concentration of attention, which is interesting for the student, with satisfaction of relevant communicative needs. Students do not fell the social relevance of the material offered. In such circumstances, external motivations cease to play a role.

Key words: *cognitive activity, motivation, increase of level of motivation, factors of formation of motivation, efficiency of learning process, communicative competence, personal qualities of students, educational motivation, property of enhancing universal, desire to master activity or in artificial pseudo communicative situations skill of the teacher, study of speech patterns comprehensive, increasing learning performance system, necessary knowledge skills, success of learning depends, results, practical necessity integral.*

*Одержано редакцією: 07.09.2019 р.
Прийнято до публікації: 13.09.2019 р.*